

JUUAN KUNNAN ESI-, PERUS- JA LUKIO-
OPETUKSEN TASA-ARVO- JA
YHDENVERTAISUUSSUUNNITELMA
2023-2025

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö	5
3. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyön osa-alueet	7
3.1 Opetuksen järjestäminen	7
3.2 Opiskelijavalinnat	8
3.3 Opintosuoritusten arviointi	8
3.4 Sukupuolitietoinen opetus ja ohjaus	9
3.5 Sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä	11
3.6 Syrjintä	12
Elämäkatsomus vakaumus ja mielipide	12
Etninen tausta, kansallisuus ja kieli	13
Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti	13
Vammaisuus ja terveydentila	14
4. Toiminta syrjintä – ja häirintätapauksissa	14
5. Tasa-arvon edistäminen ikäryhmittäin	15
5.1 Esiopetus	15
5.2 Alkuopetus	16
5.3 Vuosiluokat 3-6	17
5.4 Vuosiluokat 7-9	18
5.5 Lukio	18
6. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö Juuan kouluissa	19
7. Sanasto	21
Lähteet	22

1. Johdanto

Tasa-arvo tarkoittaa jokaisen ihmisen yhtäläisiä mahdollisuuksia tehdä valintoja, opiskella, kehittyä työssään sekä tulla kohdelluksi ja palkituksi siinä ilman asenteellisia tai rakenteellisia rajoituksia, jotka johtuvat sukupuolesta, iästä, kansallisuudesta tai muusta henkilöön liittyvästä seikasta. Naisten ja miesten välinen tasa-arvo sisältää kaikki tasa-arvon ulottuvuudet.

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, poliittisesta tai ammattiyhdistystoiminnastaan, perhesuhteistaan, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta velvoittaa kouluja ja oppilaitoksia laatimaan tasa-arvosuunnitelman. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että kouluilla ja oppilaitoksilla pitää olla suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa koulussa ei saa esiintyä syrjintää sukupuolen tai muun henkilöön liittyvän syyn, kuten iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella.

Tasa-arvon edistäminen kouluissa tarkoittaa sitä, että tyttöjä ja poikia sekä naisia ja miehiä kohdellaan tasapuolisesti ja syrjimättömästi koulupäivän kaikissa tilanteissa. Koulussa laadittava tasa-arvosuunnitelma on työkalu, joka ennaltaehkäisee sukupuolen perusteella tapahtuvaa syrjintää ja tukee sukupuolten tasa-arvon edistämistä koulun arjessa. Tasa-arvosuunnitelmalla varmistetaan, että koulussa tehdään järjestelmällistä tasa-arvotyötä. Tavoitteena on, että

oppilas ja opiskelija oppii tuntemaan oikeutensa ja velvollisuutensa sekä kasvaa vastuuseen omista valinnoistaan ja teoistaan.

Viranomaisten sekä koulutuksen järjestäjien on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tasa-arvolain tarkoituksen toteutumista. Tämä merkitsee sitä, että opetusta tai oppimateriaalia ei saa käyttää ennakkoluulojen tai kaavamaisten perhe- tai työelämää koskevien sukupuoliroolien ja -jakojen luomiseen tai ylläpitämiseen. Tältä osin tasa-arvon edistämiselvoite koskee erityisesti niitä viranomaisia, jotka vastaavat opetusta koskevista peruslinjauksista ja opetuksen kehittämisestä, viime kädessä myös opettajia.

Koulutuksen kaikilla tasoilla on pyrittävä purkamaan ajattelutapoja ja käytäntöjä, jotka ohjaavat valitsemaan koulutuksen ja ammatin kaavamaisesti sukupuolen mukaan. Velvoite koskee kaikkia koulumuotoja ja -asteita, erityisesti kuitenkin opinto-ohjausta ja ammatinvalinnanohjausta. Tavoitteena on myös, että tulevaisuudessa naiset ja miehet jakautuisivat eri tehtävätasolle ja eri ammatteihin nykyistä tasaisemmin kykyjensä ja taipumustensa mukaan.

Tasa-arvon edistämässä ei ole kyse vain oikeudenmukaisuuden toteuttamisesta, vaan myös edellytysten luomisesta viihtyisän ja motivoivan oppimisympäristön syntymiseksi. Tavoitteena on tasa-arvoinen, yhteistyökykyinen sekä tuloksekas työympäristö, jossa tasa-arvo on osa koko toimintakulttuuria. Tasa-arvon edistäminen on kaikkien koulun jäsenten velvollisuus. Erityisesti koulun johdon ja henkilökunnan sitoutuminen tasa-arvoa edistäviin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin on tärkeää. Tasa-arvosuunnitelman perimmäinen tarkoitus on, että tasa-arvoajatus ja -tavoite saataisiin luontevasti sisällytettyä kaikkeen koulun toimintaan.

Koulun toiminnan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi keskeisiä

kehittämisalueita ovat

- syrjinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen
- toiminnan ja käytäntöjen yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi ja yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden toteutuminen
- osallisuuden lisääminen.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista vaikeuttaviin asenteisiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Syrjivät asenteet ovat usein tiedostamattomia ja syrjivät rakenteet vaikeasti havaittavissa. Ilman asenteellisia muutoksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi tehtävät toimenpiteet jäävät vaikutukseltaan pinnallisiksi ja lyhytkestoisiksi.

Tämä suunnitelma toimii pohjana Juuan perusopetuksen ja lukion tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyölle. Juuan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma päivitetään tarvittaessa, mutta vähintään kolmen vuoden välein. Tätä suunnitelmaa täydentävät koulujen opiskeluhoitosuunnitelmat, jotka sisältävät myös ajan tasalla olevan suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä.

2. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö

**Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014) 5a§
5§ (30.12.2014/1329) Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa ja opetuksessa**

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa oppilaiden ja opiskelijoiden ikä ja kehitys huomioon ottaen.

5 a § (30.12.2014/1329) Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa.

Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

- 1) selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta;
- 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;
- 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erytystä huomiota tulee kiinnittää oppilas- ja opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014 /1325

6 § Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Koulutuksen järjestäjän ja tämän

ylläpitämän oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

6 c § (30.12.2014/1329)

Sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

3. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyön osa-alueet

3.1 Opetuksen järjestäminen

Esi-, perus ja lukio-opetuksessa huolehditaan, että oppilaat ja opiskelijat saavat opetussuunnitelman mukaista opetusta, opintojen ohjausta, opiskelun erityistä tukea sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Opetuksessa käytettävät työvälineet, työaineet ja oppimateriaalit ovat kaikkien saatavilla. Koululaiset eivät saa joutua epätasa-arvoiseen asemaan esimerkiksi sen vuoksi, että osalla heistä on käytettävissä omia digitaalisia laitteita. Mikäli opetukseen sisältyy leirikouluja, retkiä tai opintokäyntejä, jotka ovat maksullisia, varmistetaan, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus osallistua varallisuudesta huolimatta. Oppilailla ja opiskelijoilla on oikeus saada myös maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä oppilashuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut. Opiskeluhoillon palveluiden tulee olla yhdenvertaisesti saavutettavissa riippumatta siitä, mistä oppilaitoksesta on kyse.

Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Kaikissa kouluissa on toimintamalli kiusaamiseen puuttumiseen ja kiusaamistapausten selvittämiseen. Sen avulla varmistetaan, että kouluissa puututaan kaikenlaiseen kiusaamiseen ja syrjintään ja kasvatetaan oppilaita ja opiskelijoita, jotka eivät kiusaa muita.

Kouluissa toteutetaan myös säännöllisesti kiusaamiskyselyt.

Koulujen toiminnassa otetaan huomioon oppilaiden ja opiskelijoiden edun ensisijaisuus, heidän oikeutensa ilmaista näkemyksensä ja tulla kuulluksi sekä heidän näkemystensä kunnioittaminen.

3.2 Opiskelijavalinnat

Lukion opiskelijavalinnat perustuvat lukiolakiin (20§/20.10.2013/1044). Hakijoihin sovelletaan yhdenvertaisia valintaperusteita. Juuan lukiossa on keskiarvoraja 7.0. Sukupuolella ei ole vaikutusta opiskelijavalintoihin.

3.3 Opintosuoritusten arviointi

Arviointi on osa opetusta. Sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta perusopetuksen ja lukion arviointikulttuurin keskeisiä piirteitä ovat oikeudenmukaisuus ja eettisyys. Arviointi ei saa kohdistua persoonaan, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Sukupuoli ei saa vaikuttaa arviointiin. Sukupuolitietoinen arviointi tarkoittaa, että arviointi on tasapuolista eikä perustu oppilaan sukupuoleen tai sukupuoleen liitettyihin stereotypioihin.

Arviointi perustuu tavoitteiden saavuttamiseen. Tavoitteet ja arviointiperusteet kerrotaan oppilaille oppimisjakson tai kurssin alussa. Oppilaan ja opiskelijan ikä huomioiden häntä ohjataan asettamaan itse tavoitteita omalle oppimiselleen. Arvioinnin tulee olla oppimista ohjaavaa. Arvioinnissa käytetään monipuolisia menetelmiä ja opettajan on annettava jatkuvaa palautetta edistymisestä. Oppilaalle ja opiskelijalle on annettava mahdollisuus osoittaa osaamistaan erilaisilla tavoilla. Perusopetuksessa käyttäytyminen arvioidaan erikseen, eikä oppilaan käytös vaikuta yksittäisestä oppiaineesta saatavaan arvosanaan. Oppilaalla ja opiskelijalla on oikeus saada tietoa opettajalta

arviointiperusteiden soveltamisesta häneen. Koulujen sisällä on yhtenäinen arviointikulttuuri.

3.4 Sukupuolitietoinen opetus ja ohjaus

Sukupuolitietoinen opetus perustuu herkkyydelle tunnistaa yksilöllisyys ja persoonallisuus jokaisessa oppijassa. Opetuksessa/ohjauksessa pidättäytytään sosiaalistamasta oppilasta tai opiskelijaa hänen ulkoiseen sukupuoleensa. Sukupuolitietoisessa opetuksessa tunnistetaan sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä kyseenalaistetaan ja puretaan niitä sukupuolten tasa-arvoa rakentaen. Oppilaita ja opiskelijoita ohjataan yksilöllisiin valintoihin ja lievitetään täten opinto-, koulutus- ja uravalintojen segregatiota.

Koululaisen sukupuoli vaikuttaa helposti siihen, miten häntä kasvatetaan ja millaisia kuvia ja malleja sukupuolesta hänelle tarjotaan. Opettajien tulee tiedostaa stereotyyppiset sukupuolikäsitykset, jotka ilmenevät asenteissa, käyttäytymisessä sekä siinä, miten oppilas tai opiskelija kohdataan yksilönä. Sukupuolitietoisuus on hyvän opetuksen/ohjauksen tunnuspiirre. Sukupuolitietoisessa opetuksessa opettaja tiedostaa käsityksensä sukupuolesta ja sukupuolen moninaisuudesta. Sukupuolitietoinen opetus/ohjaus rakentaa johdonmukaisesti sukupuolten tasa-arvoa. Sukupuolitietoisuus on osa hyvän opettajan ammattitaitoa.

Sukupuolitietoinen opettaja

- ymmärtää sukupuolta muokkaavia sosiaalisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä tietää, että niihin voi vaikuttaa
- tunnistaa omia taipumuksiaan suhtautua koululaisiin eri tavoin sukupuolen mukaan
- antaa oppilaille ja opiskelijoille tilaa olla omanlaisensa ilman perinteisiä sukupuoliodotuksia
- osaa tukea oppilaan ja opiskelijan kasvua ja sukupuoli-identiteetin rakentumista silloinkin, kun hän on epävarma sukupuoli-identiteetistään tai kuuluu sukupuolivähemmistöön, sekä osaa tarvittaessa ohjata hänet opiskeluhuollon palveluihin
- purkaa työyhteisössään opetuksen sukupuolittavia ajattelu- ja vuorovaikutusmalleja sekä käytäntöjä
- osaa analysoida oppijoiden kanssa tyttöjen ja poikien, naisten ja miesten ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamia rakenteellisia epätasa-arvotekijöitä

- edistää tasa-arvoa aktiivisesti omassa opetuksessaan ja koulu yhteisössään valitessaan oppimateriaaleja, työtapoja ja yhteistyökumppaneita
- kehittää koulun toimintakulttuuria sukupuolitietoiseksi ja osallistuu koulun tasa-arvosuunnitteluun.

Esi- ja perusopetuksessa sekä lukiossa oppimateriaalien tapaan rakentaa sukupuolta suhtaudutaan kriittisesti, koska edelleen julkaistaan oppikirjoja ja muita materiaaleja, jotka jossain määrin toistavat yhteiskunnassa vallitsevia stereotyyppioita ja täten ylläpitävät sukupuoleen perustuvaa segregatiota. Opetuksessa ja ohjauksessa käytettävissä kuvituksissa, tarinoissa ja esimerkeissä pyritään tuomaan esiin ihmisten ja perheiden moninaisuutta.

Jokainen opettaja ohjaa oman opetuksensa yhteydessä oppilaita ja opiskelijoita valintoihin, ammatteihin ja tulevaisuuteen. Sukupuolitietoisesta ohjauksen keskeinen päämäärä, oppilaan ja opiskelijan toimijuuden ja toimintakyvyn vahvistuminen, merkitsee hänen kykyään tehdä mielekkäitä oppiaine- ja muita valintoja ja merkityksellisiä suunnitelmia, jolloin sukupuoli ei asetu tiedostamattomaksi rajoitteeksi tai esteeksi. Sukupuolitietoisessa ohjauksessa sukupuolten välinen eriarvoisuus on nostettava näkyviin jotta tasa-arvoisuutta voidaan lisätä. On myös tärkeää huomioida kaveripiirin merkitys ja tiedostaa, että oppilaalle tai opiskelijalle voi olla vaikeaa tehdä vertaisryhmästään poikkeavia valintoja. Sukupuolitietoinen ohjaus perustuu vuoropuheluun ja edistää kriittistä reflektiota, omien arvojen, uskomusten ja oletusten pohdintaa. Eri-ikäisten oppijoiden kohdalla tämä tarkoittaa kehitysvaiheen huomioivia toimintatapoja. Ohjaajan on tärkeä muistaa, että kaikenikäisillä koululaisilla on kykyä ja intoa tarkastella elämänpiirinsä kokemuksia tiedostavasti.

Koulutuksen kaikilla tasoilla on pyrittävä vapautumaan asenteista ja käytänteistä, jotka ohjaavat tekemään

- oppiaineita
- kursseja
- oppimääriä

- koulutusala
- ammattia tai
- uraa

koskevia valintoja perinteisten sukupuoliroolimallien mukaan. Mitä varhaisemmin ja monipuolisemmin oppija kokemuksia ja tietoa epätyypillisistä valinnoista, sitä parempi.

Sukupuolitietoisuus varmistetaan myös koulun muussa toiminnassa. Tätä ovat kirjastotoiminta, kerhotoiminta sekä kouluruokailu, välitunnit, päivänavaukset, juhlat, retket, opintokäynnit ja leirikoulut. Käytännössä sukupuolitietoisuus ilmenee esimerkiksi tehtävien jaossa, aineistojen valinnassa, asiantuntijoiden valinnoissa, kansainvälisten yhteyksien rakentamisessa ja juhlaohjelmissa. Oppilaita ja opiskelijoita kannustetaan ja palkitaan rohkaisten heitä vapautumaan stereotyyppisistä valintamalleista. Erityistapahtumissa, juhlissa ja näytelmissä tehtäviä ja rooleja jaetaan yli sukupuolirajojen, kuten niitä voidaan jakaa yli ikä-, pituus- tai ihonvärirajojenkin.

3.5 Sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä

Tasa-arvolaki kieltää sukupuoleen perustuvan ja seksuaalinen häirinnän. Seksuaalinen häirintä on ei-toivottua käytöstä, jolla loukataan toisen koskemattomuutta. Lähtökohtana on henkilön oma kokemus. Se, mitä koetaan häirinnäksi tai ahdisteluksi, riippuu henkilöstä, tilanteesta, osapuolten välisestä suhteesta ja vuorovaikutuksesta sekä aikaisemmista kokemuksista. Seksuaalisella häirinnällä luodaan usein uhkaava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Sillä on yhtymäkohtia kiusaamiseen, mutta häirinnän ei tarvitse aina olla ilkeämielistä. Vakavimmillaan häirintä voi muuttua seksuaaliseksi väkivallaksi ja rikokseksi. Sukupuoleen perustuva häirintä on ei-toivottua käytöstä, joka liittyy sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun. Sukupuolitietoinen oppilaitos tunnistaa sukupuoleen perustuvan ja seksuaalisen häirinnän, ja puuttuu siihen myös silloin kun se kohdistuu sukupuoltaan epätyypillisesti ilmaiseviin koululaisiin.

Juuan esi-/perusopetuksessa ja lukiossa opiskelevien tai työskentelevien tulee kohdella toisiaan kunnioittavasti ja tasavertaisesti. Minkäänlaista henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa seksuaalista tai muuta häirintää - ei henkistä eikä fyysistä suvaita. Epäasialliseen kielenkäyttöön ja käyttäytymiseen puututaan. Vakavimmat tapaukset ovat aina rikoksia ja niiden selvittely kuuluu poliisille.

3.6 Syrjintä

Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain 6 § mukaan:

- 1) sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa (välitön syrjintä);
- 2) sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia (välillinen syrjintä)
- 3) henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (häirintä);
- 4) ohjetta tai käskyä syrjiä.

Elämäkatsomus vakaumus ja mielipide

Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän vakaumuksen perusteella, sekä oman syrjivän käytöksen perustelemisen vakaumuksella. Syrjintä vakaumuksen perusteella tarkoittaa ihmisen elämäkatsomuksellisten arvojen loukkaamista. Juuassa esi-, perus- ja lukio-opetuksessa kunnioitetaan ihmisten erilaisia elämäntapoja ja – arvoja. Ilmapiiri on erilaisia

vakaumuksia kohtaan avoin ja erilaisiin vakaumuksiin suhtaudutaan yhdenvertaisesti. Koska epäkunnioittava suhtautuminen toisen vakaumukseen saattaa johtua tietämättömyydestä ja ennakkoluuloista, opetuksessa käsitellään ja tuodaan keskusteluun esille tasapuolisesti yhteiskunnassa ilmeneviä erilaisia arvomaailmoja. Virallisessa tiedotuksessa ja henkilökunnan antamassa neuvonnassa kunnioitetaan erilaisia vakaumuksia ja erilaisia arvopohjia. Ruokailussa otetaan huomioon vakaumukset sekä erityisruokavaliot.

Etninen tausta, kansallisuus ja kieli

Etnisestä taustastaan, kansallisuudestaan tai kielestään riippumatta kaikki ovat samanarvoisia. Oppilaiden, opiskelijoiden, henkilökunnan ja vierailijoiden oikeutta etniseen ja kulttuuriseen identiteettiin kunnioitetaan. Rasismia ja etnistä syrjintää ei sallita. Tavoitteena on, että syrjintä ehkäistään jo ennalta. Syrjintätapaukset tunnistetaan ja niihin puututaan välittömästi. Monimuotoisuutta arvostavaa ja keskustelevaa toimintakulttuuria kehitetään sekä tuetaan tasa-arvoista kohtaamista ja vuorovaikutusta. Tarvittaessa käytetään tulkkipalveluita, jotta esimerkiksi koulun ja kodin yhteistyötä voidaan toteuttaa huoltajan äidinkielestä huolimatta. Erilaisia ajattelu- ja toimintatapoja sallitaan ja hyväksytään. Monikulttuurisuutta pidetään positiivisena resurssina, johon erilaiset ihmiset tuovat täydentävää osaamista. Monimuotoista osaamista pyritään hyödyntämään kaikessa toiminnassa.

Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti

Juuassa esi-/perusopetuksessa ja lukiossa moninaiselle sukupuolen tai sukupuoleettomuuden ilmaisulle, sukupuoli-identiteetin ja seksuaalisen suuntautumisen kehittymiselle ja sen pohtimiselle annetaan tilaa ja aikaa. Oppilaan, opiskelijan, henkilökuntaan kuuluvan ja vierailijan seksuaalista suuntautumista ja sukupuoli-identiteettiä kunnioitetaan. Seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoliseen identiteettiin perustuvaa syrjintää ei sallita. Erilaisten ihmisten kohtaamisen ja arvostamisen kulttuuria tuetaan ja edistetään. Hyväksyvää, avointa ja

sallivaa ilmapiiriä rakennetaan tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Oppilaat, opiskelijat ja henkilökunta ottavat toiminnassaan ja tiedotuksessaan huomioon seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden. Seksuaalisuuden ja sukupuolten moninaisuudesta kerrotaan ja keskustellaan oppitunneilla osana opetussuunnitelmia ja opetusta.

Vammaisuus ja terveydentila

Ketään ei syrjitä vamman tai terveydentilan perusteella. Ihmisen kohtelu on yhdenvertaista ja asiallista, on sitten kyse psyykkisestä tai fyysisestä sairaudesta tai vammasta. Koululaisella (ja henkilökuntaan kuuluvalla) on oikeus päättää, mitä hän kertoo yhteisönsä henkilöille terveydentilastaan tai vammastaan. Asiasta sovitaan aina alaikäisen huoltajan kanssa. Koulussa tehdään mahdollisuuksien mukaan erityisjärjestelyjä tai opiskelupaikka osoitetaan kouluun, jossa erityisjärjestelyt ovat mahdollisia. Näistä sovitaan erikseen asianomaisen kanssa. Esteettömät kulkureitit merkitään selkeillä opasteilla. Esteettömyys (portaat, hissit, ovet, wc-tilat, valaistus, hälyä ja kaikua vaimentavat materiaalit) varmistetaan suunniteltaessa uusia rakennuksia tai peruskorjattaessa vanhoja tiloja. Koulujen viestintää (verkkosivut, oppaat, esitteet, opetusmateriaali, asiakirjat) toteutetaan siten, että se on kaikkien saavutettavissa.

4. Toiminta syrjintä- ja häirintätapauksissa

Syrjinnän ja häirinnän ehkäiseminen

Häirintää pyritään ennaltaehkäisemään seuraavin toimenpitein:

- Jokaisessa luokassa keskustellaan häirintään liittyvistä asioista yhteisten ohjeistusten mukaisesti
- Erityisesti kiinnitetään huomiota uusien oppilaiden ja opiskelijoiden sopeutumiseen kouluun.
- Kouluilla on kiusaamistapausten käsittelyyn selkeät toimintaohjeet
- Kouluilla pyritään luomaan toimintakulttuuri, jossa häirinnän sivustaseuraajia ei ole, vaan jokainen osaa ja uskaltaa puuttua koulussa esiintyvään häirintään ja pitää häirityn puolta

Syrjintään ja häirintään puuttuminen

- Ensisijaisena vastuuhenkilönä on aikuinen (opettaja tai opiskeluhuollon henkilö; opiskeluterveydenhoitaja, kuraattori jne. tai kuka tahansa muu henkilökuntaan kuuluva), joka on ensimmäisenä tilanteessa mukana.
- Keskustellaan asianosaisten kanssa ja selvitetään tilanteen kulku
- Kirjataan tapahtumat
- Järjestetään osapuolien kuuleminen ja sovitaan, että häirintä loppuu ja tehdään selväksi, mitä tapahtuu jatkossa, jos sopimus ei pidä
- Sovitaan seurannasta
- Ilmoitetaan asiasta vakavuusasteen mukaan huoltajalle, opiskeluhoitohenkilöstölle, koulukuraattorille jne.
- Suoritetaan mahdolliset kurinpitotoimet
- Opiskeluhoito huolehtii, että sekä häirinnän kohde että tekijä saavat tarvitsemansa tuen. Mikäli kyseessä on laajempi ilmiö, päätetään yhteisistä toimintatavoista.
- Seurataan, toistuuko tilanne
- Jos tilanne toistuu, pyydetään tekijän huoltajat tulemaan koululle ja selvittämään tilannetta ja pohtimaan, mitä tehdään seuraavaksi. Vakavammissa tapauksissa arvioidaan myös lastensuojelun ja poliisin tarve.

Oppilaitoksen johto, opettajat ja muu henkilöstö ovat velvollisia reagoimaan havaitsemaansa syrjintään ja häirintään heti ja ottamaan sen vakavasti. Lapselta tai nuorelta ei voida edellyttää, että hän osaa tai uskaltaa kertoa kokemastaan loukkaavasta ja vastenmielisestä käytöksestä.

5. Tasa-arvon edistäminen ikäryhmittäin

5.1 Esiopetus

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaavat edistämään sukupuolten tasa-arvoa.

Esiopetuksen tavoitteeksi on määritelty lapsen mahdollisuus kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvotyö pyritään toteuttamaan pienten lasten kanssa osana esiopetuksen arjen työtä. Kasvattajayhteisön tulee pohtia omia sukupuolta koskevia asenteitaan työyhteisössään sekä sitä, miten ne näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. On erittäin tärkeää tiedostaa, mitä aikuisten

käytös viestittää lapsille. Kielteinen viestintä ja kohtaaminen korvataan myönteisellä ja kannustavalla viestinnällä ja kohtaamisella, jotka tukevat lapsen identiteetin ja itsetunnon kasvua ja kehitystä. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä otetaan huomioon muun muassa perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja tasa-arvoinen vuorovaikutus. Oppimisen alkumetreillä vanhempien osallistaminen tasa-arvoa edistävään ja moninaisuutta kunnioittavaan kasvatukseen on erityisen tärkeää.

Esimerkkikysymyksiä Tasa-arvo on taitolaji- oppaasta, joita opettajat voivat pohtia:

- Miten tuetaan sukupuolten välisiä ystävyys-suhteita?
- Haluaisivatko tytöt leikkiä merirosvoa ja pojat prinsessaa?
- Miten toimia tilanteessa, jossa lapsi ilmaisee sukupuoltaan epätyypillisesti?

5.2 Alkuopetus

Vuosiluokat 1 ja 2 ovat koululaiseksi kasvamisen aikaa, jolloin oppilas rakentaa identiteettiään oppijana ja kouluyhteisön jäsenenä. Koulussa ei sallita minkäänlaista kiusaamista eikä syrjivää käyttäytymistä. Oppilaan rakentaessa omaa sukupuoli-identiteettiään ymmärtävä ja moninaisuuden myönteisesti suhtautuva opettaja on avainasemassa. Oppilaita opetetaan tunnistamaan sukupuoleen liittyviä odotuksia ja luuloja ja heitä autetaan ymmärtämään, että heidän ei tarvitse rajoittaa omaa toimintaansa niiden mukaan. Opetuksessa on tärkeää, että jokainen oppilas tulee kuulluksi omine havaintoineen ja kokemuksineen. Työtapojen ja oppimisympäristöjen monipuolisuudella varmistetaan mahdollisimman monelle myönteisiä oppimiskokemuksia. Oppimateriaalien valinnassa kiinnitetään huomiota sukupuolten esittämisen tapaan sekä kuvastoissa että teksteissä.

Esimerkkikysymyksiä Tasa-arvo on taitolaji- oppaasta, joita opettajat voivat pohtia:

- Onko tilanteita, joissa ryhmäjako sukupuolen perusteella on ehdottoman tarpeen?
- Miten kannustetaan oppilaita itsenäisiin ja rohkeisiin valintoihin?
- Kasvaako kaikista tytöistä naisia ja pojista miehiä?

5.3 Vuosiluokat 3-6

Vuosiluokat 3 - 6 ovat otollista aikaa vahvistaa oppilaan tasa-arvo-osaamista. Oppilaan omien opiskelutapojen ja -taitojen arviointi kehittyy ja monipuolisuus lisääntyy. Oppilaiden osallisuus ja osuus opetuksen suunnittelussa lisääntyy. Varhaismurrosikään kuuluva kiinnostus eettisiin ja moraalisiin kysymyksiin rikastaa opetusta. Vuosiluokilla 3 -6 opettaja kohtaa monenlaisissa kehitysvaiheissa olevia varhaismurrosikäisiä oppilaita. Opettajan on tärkeää etsiä luontevia ja kannustavia tapoja käsitellä oppilaidensa kanssa heidän kasvuaan.

Oppilaat tulevat tässä kouluvaiheessa entistä tietoisemmiksi omasta sukupuoli-identiteetistään. Tyypillistä on, että oppilaat haluavat sitoutua vahvasti oman sukupuolensa ryhmään. Vuosiluokkien 3 -6 aikana riskinä on, että ystävyysuhteet tyttöjen ja poikien välillä seksualisoitetaan. Tätä seksualisointia voi olla sekä aikuisten että ikätoverien puheissa. Jos oppilas ei tunne selkeästi kuuluvansa tyttöjen tai poikien ryhmään, hän voi tarvita opettajalta tukea omassa kasvussaan. Opettaja voi kokea epätyypillisen sukupuolen ilmaisun tukemisen haasteellisenä.

Oppilaan tulee saada kokea olevansa osa sukupuolten tasa-arvoa edistävää yhteisöä. Oppilaat oppivat arvioimaan, kohdellaanko tyttöjä ja poikia yhdenvertaisesti. Oppilaan tulisi myös pystyä pohtimaan ja arvioimaan omaa toimintaansa sekä tarvittaessa muuttamaan sitä. Opettaja puuttuu oppilaiden keskinäiseen epätasa-arvoiseen käyttäytymiseen. Sukupuolittunutta kiusaamista ja häirintää voidaan ennaltaehkäistä opettelemalla tunnistamaan sitä omassa ja toisten käyttäytymisessä sekä opettelemalla vastustamaan vertaispainetta.

Esimerkkikysymyksiä Tasa-arvo on taitolaji- oppaasta, joita opettajat voivat pohtia:

- Millaista sukupuolikuvastoa oppimateriaalit sisältävät?
- Saavatko tytöt yhtä paljon puheenvuoroja kuin pojat?
- Miten tuen oppilasta, joka ei identifioitu vain yhteen sukupuoleen?

5.4 Vuosiluokat 7-9

Jokainen opettaja ohjaa oppilaita sukupuolten tasa-arvoon omassa oppiaineessaan ja koulu yhteisön kaikessa toiminnassa. Useimmilla oppilailla on jo käsitys sukupuoli-identiteetistään, mutta se voi vielä muuttua. Perinteiset stereotyypit rajoittavat sukupuolen ilmaisua. Oppilaiden tulisi osata tunnistaa sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä ja tietää, ettei se ole kohteen syytä, ja että tilanteeseen voi saada apua. Oppilaita tuetaan yhteisöllisyyteen, joka ei hyväksy kiusaamista, seksuaalista häirintää, sukupuoleen perustuvaa häirintää, rasismia eikä muuta syrjintää.

Segregaation tietoinen vähentäminen ja perinteisten sukupuolirajojen ylittämisen tukeminen opiskelu- ja ammattivalinnoissa on erityisen tärkeää vuosiluokilla 7 - 9. Kaikkien oppilaiden tulee saada monipuolisia oppimiskokemuksia, omaehtoisia kokemuksia työelämästä ja ajantasaista tietoa työelämän tarjoamista mahdollisuuksista. TET-harjoittelussa oppilaita kannustetaan valitsemaan harjoittelupaikka yksilöllisesti ja oman mielenkiinnon mukaan. Epätyypillisistä TET-valinnoista kiinnostuneita tuetaan. Oppilaita rohkaistaan tekemään myös valinnaisainevalintoja omista lähtökohdistaan.

Esimerkkikysymyksiä Tasa-arvo on taitolaji- oppaasta, joita opettajat voivat pohtia:

- Mitä erityistä sukupuoli- ja tasa-arvoisuustietoisuus tarkoittaa omassa oppiaineessani?
- Miten voi rohkaista oppilaita tekemään epätyypillinen koulutusalan tai ammatin valinta?
- Kasvaako oppilaistani tasa-arvotoimijoita?

5.5 Lukio

Perusopetuksen loppuun mennessä jokaisella on hyvä olla riittävä tasa-arvo-osaaminen yhteiskunnassa toimimista varten. Lukiossa tätä osaamista voidaan vielä vahvistaa. On tärkeää, että perusopetuksen oppilaat ja lukion opiskelijat osaavat tarkastella ammatteihin ja aloihin liittyviä stereotyyppioita kriittisesti. Opiskelijoita rohkaistaan tekemään opintoihin ja työhön liittyvät valintansa perustellusti omista lähtökohdistaan. Lukio-opiskelussa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat tärkeitä perusarvoja, joita pyritään toteuttamaan koulun

jokapäiväisessä toiminnassa. Kaikkia kannustetaan löytämään omat henkilökohtaiset vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa. Opiskelijat otetaan mahdollisimman paljon mukaan koulun asioiden suunnitteluun ja toteuttamaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

6. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö Juuan kouluissa

Sukupuolitietoisessa ja tasa-arvoisessa koulussa jokainen oppija on osa koulu yhteisöä omana ainutlaatuisena itsenään. Koulun henkilökunta on tasa-arvotietoista ja koulun johto sekä opetuksen järjestäjä antavat täyden tukensa koulussa tehtävälle tasa-arvotyölle. Tasa-arvon edistämistä opetustilanteissa sekä opetushenkilöstön taitoa tunnistaa ja korjata omia toimintatapojaan kehitetään mahdollisella henkilöstökoulutuksella.

Sukupuolitietoisessa koulussa vallitsee tasa-arvoa ja sukupuolen moninaisuutta arvostava ilmapiiri.

Tasa-arvoisessa koulussa jokaisen koululaisen oikeus oppimiseen ja hyvinvointiin toteutuu.

Sukupuolitietoisesta koulusta toimintakulttuuri edistää osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Opiskelu huollolla, opiskelun erityisellä tuella sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuella on erityinen merkitys ennaltaehkäisevässä työssä sekä varhaisen tuen toteuttamisessa.

Tukimuodoilla parannetaan kaikkien koululaisten kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä.

Sukupuolitietoisessa koulussa yhteistyö huoltajien kanssa on avointa ja kannustavaa.

Vanhempainilloissa ja tapaamisissa huoltajien kanssa keskustellaan myös tasa-arvoasioista, jotta koti ja koulu voivat yhdessä tukea koululaista hänen yksilöllisen oppimispolkunsa rakentamisessa. Erityisen tärkeää yhteistyö on oppilaan ja opiskelijan opinpolun nivelvaiheissa, oppimisen ja koulunkäynnin ja opiskelun erityistä tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Yhteistyössä otetaan huomioon kaikki huoltajat ja erilaiset perheet. Sukupuoli- ja tasa-arvotietoinen koulu tunnistaa myös sateenkaariperheiden erityispiirteet ja muokkaa käytäntöjään vastaamaan perheiden monimuotoisuutta.

Koulujen tulee aktiivisesti arvioida tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista omassa oppilaitoksessa. Koulun toiminnan kehittämiseen tähtäävä suunnitelmallinen sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävä työ tehdään aina yhteistyössä henkilöstön ja oppijoiden kanssa. Oppilaiden ja opiskelijoiden tulee osallistua koulussa tehtävään suunnitelmalliseen työhön alusta lähtien lasten ikä ja kehitys huomioiden. Koulun velvollisuus on selvittää miten oppilaat ja opiskelijat kokevat tasa-arvon toteutuneen omassa koulussaan.

Tämä suunnitelma käydään läpi oppilaitosten henkilökunnan kanssa ja varmistetaan, että kaikki kouluyhteisön aikuiset tiedostavat suunnitelman tavoitteen ja toteuttamisen. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä tuodaan esille myös opetuksessa ja keskusteluissa oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa. Tavoitteena on, että syntyy yhteinen ymmärrys siitä, millainen on tasa-arvoinen oppilaitos, mitä tasa-arvo yleensä ja erityisesti omassa oppilaitoksessa merkitsee, mihin tasa-arvon edistämällä sekä suunnittelulla pyritään, mikä voi estää tai edistää tasa-arvoa ja mitä uutta sukupuolitietoinen ajattelutapa voi tuoda oppilaitoksen käytänteisiin. Perusopetuksessa ja lukiossa on tehty selvitys oppilaitosten tasa-arvotilanteesta syksyn 2022 aikana. Kyselyt on laadittu yhteistyössä oppilaiden, opiskelijoiden ja opettajien kanssa niin, että ne saadaan mahdollisimman sopiviksi kullekin ikäkaudelle. Oppilaitoksissa käytetään yhtenäisiä kyselyjä ja keskustelupohjia. Tuloksia käsitellään oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa. Selvityksen tulokset annetaan tiedoksi huoltajille ja hyvinvointilautakunnalle.

Oppilaitoksissa tehdyn kartoituksen perusteella sovitaan mahdollisimman konkreettiset toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tavoitteiden toteutumista tarkastellaan keväällä 2023, jonka jälkeen työ jatkuu koulujen tarpeiden mukaisesti. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma päivitetään viimeistään 2025, jolloin kartoitetaan oppilaitosten tilannetta ja tarkastellaan edellisten toimenpiteiden vaikutusta.

7. Sanasto

Sukupuoli-identiteetti: henkilön kokemus omasta sukupuolestaan

Opinto-sosiaaliset edut: Eri vaiheissa opinpolkua saadut edut, osa voi olla maksuttomia, osa omakustannusosuuden sisältäviä tarvikkeita tai palveluita; opiskelijaruokailu, terveydenhuolto, koulukuljetus jne.

Eettisyys: siveellisyys, moraalisuus

Temperamentti: luonteenlaatu

Stereotypia: samaa toistava käyttäytyminen

Arviointikulttuuri: yhteisesti sovitut menetelmät kuinka arvioinnit toteutetaan lainsäädännön puitteissa

Segregaatio: sukupuoleen tai sukupuoli-identiteettiin liittyvä syrjintä

Reflektio: harkinta, pohdinta, järkeily

Etninen tausta: kansaa, heimoa koskeva tausta

Kasvattajayhteisö: oppilaitoksen/päiväkodin henkilökunta, lasta arjessa ympäröivä yhteisö; vanhemmat, naapurit

Sateenkaariperhe: perhe, perhe, joissa yksi tai useampi vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön

Lähteet:

Tasa-arvotyö on taitolaji – Opas sukupuolen tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa -
Opetushallituksen

julkaisu 2015

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/173318_tasa_arvotyö_on_taitolaji_0.pdf

Tasa-arvolaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Oppia kaikille- Yhdenvertaisuussuunnittelun opas laitoksille

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79025/Oppia%20kaikille%21%20-%20Yhdenvertaisuussuunnittelun%20opas%20oppilaitoksille.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Yhdenvertaisuuslaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

Lapsen oikeuksien sopimus (YK)

<https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimus-tiivistettyna/>

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa (Maailman terveysjärjestö WHO)

https://www.thl.fi/documents/10531/100056/WHO_Seksuaalikasvatuksen.pdf

Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa – tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa (OPH:n rahoittama hanke 2012 –2014)

<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/>

Tasa-arvoisen kasvattajan muistilista

<http://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp-content/uploads/2019/05/Tasa-arvoisen-kasvattajan-muistilista.pdf>